

MEMOIRES VAN EEN TAALMAN

Ons medelid **Hugo Brouckaert** schreef in zijn taalloopbaan nogal wat stukken over taal. Hij koestert een aantal stukjes die verschenen in het tijdschrift 'Over Taal' tussen 2006 en 2017. Graag wil hij deze met ons delen, daarom bundelen wij deze stukjes in deze speciale editie op onze website. Hartelijk dank Hugo!

Veel leesgenot.

hugo.brouckaert@skynet.be

Het Musketsplein in Brugge

Karl May, een onderwijzer uit het negentiende-eeuwse Duitsland, werd destijds wegens een kruimeldiefstal uit zijn ambt ontzet en begon dan maar jeugdboeken te schrijven om in zijn levensonderhoud te voorzien. Hij heeft toen jarenlang zijn werkkamer nauwelijks verlaten, maar wist toch generaties jongeren te boeien met spannende verhalen over het leven van Noord-Amerikaanse indianen (Winnetou!) en Afrikaanse woestijnbewoners, met gedetailleerde beschrijvingen die het vermoeden wekten dat hij zelf vele jaren in die gebieden heeft doorgebracht.

Van de vertaler wordt verwacht dat hij over soortgelijke kwaliteiten beschikt. Hij heeft een eenzaam beroep: zwoegend met een pen, een onbeschreven blad, een pc. Alleen in zijn kamer (*'le traducteur est un homme de cabinet'*), wordt hij geacht over een ruime algemene kennis te beschikken. Die kennis van de wereld moet verhoeden dat hij in de menigvuldige valstrikken trapt die de originele tekst hem spant. Vertalen is een moeilijk vak, beste mensen.

Geografische namen zijn op dat vlak erg verraderlijk.

Ooit kreeg ik een uitnodiging voor een culturele manifestatie in het Erasmushuis in Anderlecht, dat volgens de begeleidende folder gelegen was in de Hoofdstukstraat. Het Erasmushuis bevindt zich in de Kapittelstraat – *Rue du Chapitre*.

Bekend is ook de vertaling: "Dezelfde dag nog liep hij van Lyon naar Wenen". Voorwaar een onwaarschijnlijke atletische prestatie, ware het niet dat het *'Vienne'* uit de originele

tekst niet Wenen is, maar een stadje op zowat vijfentwintig kilometer van Lyon. Te voet al ver genoeg, als je 't mij vraagt.

Deze bedenkingen en anekdotes kwamen bij mij op bij het lezen van 'Brugge. De Tempel en de Graal' van Paul de Saint-Hilaire, een boekje dat in de Brugse boekhandels te vinden is. Deze vertaling uit het Frans is van de hand van een Brusselse arts, die ooit bekendheid genoot als romanschrijver ('De zwarte bruidegom').

Ik heb het niet over de inhoud van het boekje. Het bevat het soort informatie waar Franstalige historici een patent op hebben: overal zijn symbolen en tekenen te vinden van occulte sekten en vennootschappen, van bewust verborgen gehouden oneraardse gangen waar zich geheime schatten bevinden. '*La Belgique mystérieuse*', '*La Flandre secrète*', dat soort toestanden.

Ik heb het evenmin over slordigheden: de vertaling vermeldt niet eens de originele titel van het werk, op eenzelfde bladzijde leest men zowel 'Bourgondië' als 'Boergondië', enz...

Hallucinant is echter dat de vertaler de Franse versie van persoonsnamen, straatnamen en namen van gebouwen terugvertaalt, blijkbaar met behulp van een woordenboek.

Het huis van de Grootjuffrouw in het Begijnhof heet bij hem het huis van de Grote Dame (*la maison de la grande dame*), de Poortersloge wordt de loge van de Burgers (*la loge des bourgeois*), het Rijkepijndershuis heet hier de Kruiersloge (*la loge des portefaix*) en het Oosterlingenhuis is het huis van de Levant (*la maison d'Orient*) geworden.

De Carmersstraat verandert hij in Karmelietenstraat en het Biskajersplein, waar de Biskajers (Basken) destijds hun handelshuis hadden, is het Musketsplein geworden (*place des Biscaïens*), omdat een *biscaïen* inderdaad ook een soort vuurwapen is. Zo leert het woordenboek, maar met die vertaaltechniek kan in Brugge zelfs een Bruggeling verloren lopen.

Het zal ook geen verbazing wekken dat de Brugse reien bij Dirk van Babylon kanalen heten (*les canaux de Bruges*).

Misschien, het is maar een suggestie, kan iemand die een boekje over Brugge uit het Frans in het Nederlands vertaalt, voortaan een plattegrondje van Brugge raadplegen. Ter plaatse te verkrijgen op elke straathoek, met uitzondering van het Musketsplein. Dat spreekt vanzelf.

Of zoals Wilfried Martens ooit zei: 'Het spreekt vanzelf dat dit evident is.' En dit citaat is echt.

Latijn

De hervormingsdrift, een irritante karaktertrek van alle ministers van onderwijs in dit land, zal de leerlingen van alle studierichtingen in Vlaanderen voortaan de kans bieden om de genoegens te smaken van de studie van de Latijnse taal. Dat was de trend in 2013. Vandaag, begin 2026, ontvouwt de Waalse minister van onderwijs het plan om een aantal uren Latijn verplicht te maken voor alle leerlingen van het Franstalig middelbaar onderwijs.

Als de dag van gisteren herinner ik me twee zinnnetjes Latijn zoals die ons in de jaren vijftig van de vorige eeuw in het eerste jaar van de humaniora werden aangeleerd, aan de hand van de eerste tien woordjes die in kalligrafische letters met krijt op het bord waren aangebracht.

Er was allereerst het poëtische *ancilla amat rosam*. Wij moesten dat knullig vertalen als 'het meisje bemint de roos', ook al betekent *ancilla* in het klassiek Latijn eigenlijk dienaars of slavin en zegt men in normaal Nederlands niet dat iemand 'de roos bemint', maar van rozen houdt. Vlot Nederlands was voor de classicus destijds geen prioriteit.

Het tweede zinnnetje *agricola amat ancillam* was er eentje waarvan de sensuele broeierigheid tot ons, twaalfjarigen van toen, niet doordrong. Mijn buurjongen in de schoolbank, zoon uit een landbouwersgezin, was een pienter ventje en was door de notabelen van het dorp in de richting van het Latijn geduwd. Zo ging dat destijds. Het was tegen de zin van papa dat zijn opvolger 'in de Latijnse zat', maar boer en boerin volgden niettemin de vorderingen van zoonlief in dat volgens hen volstrekt nutteloze taaltje op de voet. Toen mijn nietsvermoedende klasgenoot trots de vertaling van dat zinnnetje opdreunde – 'de landbouwer bemint de dienstmeid' – kreeg hij van zijn vader, een man met handen als kolenschoppen, een draai om de oren. Een bijkomend gevolg was dat de relatie binnen het agrarisch echtpaar daarna voor lange tijd ernstig verstoord bleef.

Tegenwoordig wordt 'Latijnse taal en klassieke cultuur' aangeleerd met behulp van een handboek dat plaatjes van Asterix en Obelix bevat. We zijn een generatie aan het kweken die obeliks zal schrijven in plaats van obelisk.

Toch zal de studie van het Latijn in het beste geval een gunstige invloed hebben. De warme bakker zal een ruimere kijk krijgen op zijn zelfgebakken *bolus* en de fotograaf zal zijn *camera* in een ander perspectief zien. De woorden *normaliter* en *idealiter* zullen misschien niet meer uitgesproken worden als waren het inhoudsmaten en hopelijk wordt de trend om *media* en *criteria* als een enkelvoud te beschouwen, eindelijk een halt toegeroepen.

De keerzijde van de medaille is dat het wellicht moeilijker wordt om Latijnse, Griekse en Italiaanse enkelvoud en meervoud uit elkaar te houden.

Is het geleerde woord voor trefwoorden nu lemma's, lemmae, lemmata, lemmata's of lemmatassen? Is scampi het meervoud van scampus? En campi van campus? En als het meniscussen zijn, zijn het dan ook politicussen en melancholicussen? En waarom zou parfum niet parfa als meervoud hebben en circus niet circi of circa, als dat laatste al niet het meervoud van circum is? Welke zijn de criteria om aan criteriums te mogen deelnemen? De verwarring dreigt groot te worden. Volgens mij zijn bijvoorbeeld cactussen en cacti allebei fout. Cactus is in mijn dialect immers geen zelfstandig naamwoord maar een 'gebiedende wijs'.

Er is voor de denktanks Itinera en Liberales (de meervouden van respectievelijk iter en vld) beslist nog heel wat werk aan de winkel.

Mijn grote vrees is dus dat het Latijn *in fine* helemaal een taal wordt voor snobistici, een woord waarvan het enkelvoud mij op dit ogenblik ontgaat.

Zeg eens @

Zonder het @-teken - een echte taalkronkel - geen e-mail en geen taalman.

Een dergelijk teken is een ligatuur, een combinatie van twee of soms drie letters tot één enkel teken, in dit geval een a en een d, het Latijnse voorzetsel ad. De ampersand (&) is zo een ligatuur: het aaneenschrijven van e en t, het Latijnse voegwoord et. In Middeleeuwse handschriften en later ook bij drukkers waren die ligaturen zeer frequent. Ook de Franse œ en de Duitse ß zijn daar voorbeelden van. Het procédé was tijd-, inkt- en perkament besparend voor de kopiisten van handschriften. Een primitieve vorm van stenografie dus.

Over de herkomst van het @-teken in de moderne tijd doen verschillende theorieën de ronde. Er zijn hele boeken over geschreven. Feit is dat het teken in de 19e eeuw in de Verenigde Staten gebruikt werd door boekhouders, met de betekenis 'at the cost of', de kostprijs per stuk. Wie drie ananassen kocht @ \$ 0.50, betaalde dus \$ 1.50. De eerste schrijfmachines - gebouwd in de Verenigde Staten - hadden een aparte toets voor het tekentje. Toen de schrijfmachines in Europa werden geïntroduceerd, had de alhier onbekende @ geen nut.

De Europese schrijfmachinebouwers hebben die toets dan ook achterwege gelaten. Sinds de computer wordt het teken echter weer uitvoerig gebruikt, in e-mailadressen en ook in programmeertalen.

Een officiële term voor het @-teken is er in het Nederlands niet. Wij zeggen at (internationaal gebruikelijk) of apenstaartje.

De Fransen hebben wel een officieel woord. De Commission générale de terminologie et de néologie de la langue française, een instelling ter verrijking van de Franse taal, die onder de Franse eerste minister ressorteert en terminologielijsten aanlegt, heeft voor arrobase gekozen. Het woord wordt echter zelden gebruikt aangezien inmiddels arobase al vroeger ingeburgerd was. Beide termen komen van het Spaans arrobas, van oorsprong een maat voor vloeistoffen maar ook een inhoudsmaat van 25 pond. Een vierde van 100 pond feitelijk, want aan de oorsprong ligt het Arabisch arroub wat 'een vierde' betekent.

Omdat de @ een symbool uit de koophandel is, worden ook wel a commercial (Frans), a commerciale (Italiaans) en commercial a (Engels) gebruikt.

Het mag geen verbazing wekken dat een dergelijk vriendelijk ogend symbool een troetelnaampje krijgt. In heel wat talen heeft het tekenje immers de visuele fantasie van de gebruikers geprikkeld, waarbij vooral aan een aapje is gedacht.

Het Nederlandse apenstaartje staat niet alleen. Ook in het Fins en het Zweeds gebruikt men de equivalenten voor apenstaart. Het Duits spreekt van een Klammeraffe (een slingeraap) en ook het Pools en het Sloveens (afna) hebben het over een aapje. Een overdreven opgetutte vrouw wordt in Slovenië ook afna genoemd.

Het Chinees daarentegen heeft het over een muis en het Pools over een katje (kotek). Het Fins over een muizenstaart. In het Fins wordt de @ ook met de geluidnabootsing van een kat genoemd: miukumauku. De Russen spreken van een hondje (sobachka).

In bijna alle voorbeelden van dierennamen wordt het krulletje rond de a dus als een staartje gezien. Vandaar ook nog varkensstaart in het Deens, het Noors en het Zweeds. De Zweden hebben het soms ook over een olifantenslurf.

Dat krulletje krijgt ook de aandacht bij de naam slak, die in het Engels - vooral in Australië - voorkomt (snail), in het Hebreeuws, in het Italiaans (chiocciola) en in het Frans (a-escargot). Het Hongaars heeft het dan weer over een worm (kukac).

Het Arabisch gebruikt het woord voor oor. Ook in het Duits wordt wel Ohr gezegd. Het Zweeds – alweer - ziet in de @ ook een gebakje (kanelbulle), dat eruitziet als onze 'ronde suisse'. In het Hebreeuws is dat dan een strudel. De Tsjechen en Slovakken spreken van een rolmops!

Het meest poëtisch zijn de Turken, die het over een roos (gül) hebben.

Uiteindelijk zal iedereen 'at' zeggen, kort en krachtig, waardoor helaas een vleugje poëzie verloren zal gaan.

Kerstomaatjes en oppasopaatjes

Hebt u net zoals ik op de schoolbanken de woorden *bommelding* en *pijpetuitje* leren kennen? Twee samenstellingen die taal- en stijlboekjes gretig van elkaar kopieerden als argumenten voor het gebruik van een koppelteken, dat in deze gevallen niet moest dienen om de leesbaarheid te bevorderen, maar om het verschil in betekenis op te vangen. Voor meer gevorderden kwamen daar nog de *kwartslagen* en de *tabaksteler* bij.

De stormloop van het Engels en van de informatica op onze taal leidt vandaag de dag tot creaties als eloketten, ipodoordopjes, todolijstjes, skeeleraars, walkabouts en popupevents. Waar plaats je accenten, liggende streepjes, spaties, trema's of afkappingstekens? Het komt me voor dat hier ter bescherming van de geestelijke gezondheid dringend ingegrepen moet worden.

Bijzonder af te keuren daarbij is het slechte voorbeeld van onze politieke partijen, die om cool en flashy over te komen hun namen in letterwoorden of afkortingen opsmukken met streepjes, puntjes, uitroepstekens of ampersands.

De afdeling spelling van de Nederlandse Taalunie hult zich bij zoveel verwarring in een schuldig stilzwijgen.

Mijn stelling is: plaats een extra hoofdletter binnen het woord op de plaats waar u het woord wilt splitsen. Namen die het niet nodig hebben, krijgen het al: TerZake doet het, OpenTaal doet het. MuZee, ArcelorMittal, iPad en KerkNet doen het eveneens. TönissteineR doet het fout, met die overbodige hoofdletter R achteraan.

We kunnen dus, door het invoegen van een eenvoudige hoofdletter O, de oma die we elk jaar rond Kerstmis gaan bezoeken met het oog op een gulle financiële tegemoetkoming - ons KerstOmaatje - onderscheiden van de bekende vrucht. De opa die de kinderen bij de school ophaalt en oppast tot een van de ouders beschikbaar is, kan als oppasOpaatje gemakkelijker geïdentificeerd worden dan zonder hoofdletter. De titel van dit stukje had u beslist al in de war gebracht. Als opa bovendien de tijd weet te vullen met enkele goocheltrucs is hij een echte betoverGrootvader.

Ik heb een neef die een vakantiejob vervuld heeft bij bpost (dat moet volgens mijn stelling bPost zijn). Hij moest de hele zomer stempels zetten. Wat een rotStempels, mopperde hij, terwijl zijn belangstelling als archeologiestudent in eerste instantie naar rotsTempels gaat. Zonder die hoofdletters kun je dat verhaal toch niet brengen?

Mijn orthopedist heeft me onlangs erop gewezen dat mijn tenen uiteen staan als gevolg van een uiTeen. Hoe die teen er uit ziet, houd ik voor mezelf.

En zo zijn er nog meer valKuilen (niet te verwarren met valkUilen). Ik wijs u op een mogelijke dubbelzinnige interpretatie bij woorden als: kassalade, verfrommel, groepsexpositie, massagebed, liefhebber, contrastrijker, collega's en slakwekers.

Bij het uitspreken kan men het onderscheid maken, maar bij het lezen gaat het anders. Een hoofdletter op de juiste plaats kan ons allen een hoop narigheid besparen.

Ik wil u tot slot het verhaal niet onthouden van het boerengezin dat in mijn jeugd de Sovjet-Unie ontvlucht was en bij ons in de buurt kwam wonen. Ze waren helemaal geen trotskisten noch stalinisten, maar hun stalinrichting wees toch enigszins op een StalinRichting. En het juwelenkistje dat ze hadden kunnen meesmokkelen en waarop ze zo trots waren, noemden ze hun TrotsKistje.

Als u ooit bij mij op bezoek komt, licht ik u mijn leer over de binnenwoordelijke hoofdletter nader toe. Dan laat ik u van het wijnvaatje proeven dat ik op geregelde tijdstippen in een drankencentrale in de buurt laat bijvullen. Ik noem het mijn vulVaasje.

Hoe doe doet u?

Halfweg de jaren tachtig van de vorige eeuw was ik in Londen te gast als spreker op een tweedaagse internationale conferentie over nieuwe technologie. Mijn dienst was er met een vriendelijke Franse brief uitgenodigd om een uiteenzetting te houden over de toen nog vrij summiere technologische ontwikkelingen op het gebied van vertalen bij de Belgische overheid. Samen met mijn Franssprekende directeur had ik een ronkende toespraak in het Frans voorbereid, een taal waarin ik me behoorlijk uit de slag trek.

Paniek maakte zich van mij meester toen ik, op de vooravond van mijn optreden, in mijn Londens hotel een briefje aantrof met de vraag of ik toch niet vergeten was dat alle referaten in het Engels dienden te worden gehouden.

Ik heb toen tot een stuk in de nacht in mijn hotelkamer uit de *langue source* naar de *target language* zitten vertalen met naast mij een beduimd boekje dat ik aan de receptie had kunnen bemachtigen. Het heette *English Phrasebook for Tourists*, maar ik kon helaas weinig aanvangen met zinnestelsels als *The toilet won't flush* en *Where can you hear traditional music here?*

's Anderendaags stond ik, alleen op een immens podium, met een bedroevend continentaal accent mijn met de handgeschreven vertaling af te lezen, doorspekt met idiomatische uitdrukkingen van eigen vinding en tot stand gekomen in een noodsituatie. Steenkolenengels dus. De genodigden en organisatoren op de eerste rij keken mij aan met blikken die gaandeweg meewariger werden. Hier en daar verscheen ook een monniklach en gefrons van wenkbrauwen. Ik begon ook nog te stotteren. Mijn handschrift bleek namelijk ongunstig beïnvloed geweest te zijn door het vorderend nachtelijk uur en het overhevelen van de inhoud van de minibar.

Bijna werd ik gered door een groep demonstranten die de zaal van achteren betraden en tot voor het podium kwamen. Ze ontrolden spandoeken die alludeerden op de nutteloosheid van vertalingen en de zegeningen van het Esperanto. Ik hoopte vurig dat ze mij met zachte hand van het podium zouden verwijderen. Helaas gingen ze zonder mij weer naar buiten. In alle stilte, wellicht omdat in het Esperanto gescandeerde slogans door geen mens begrepen worden, al moeten die o's en a's aan het slot van de woorden toch wel muzikaal klinken.

Na een goed half uur kwam er een einde aan mijn pijnlijke act. Ik kreeg een beleefd applaus. Zo fair zijn Britten nu eenmaal. 's Anderendaags, bij de borrel na afloop van de conferentie, was ik opmerkelijk genoeg de held: ik was de enige spreker die, dankzij het optreden van de esperantisten, een Londense krant gehaald had, inclusief een foto op pagina drie. Het was een kwaliteitskrant, want in die tijd stond op pagina drie van de Britse populaire kranten in tabloidformaat altijd een foto van een blootgeklede dame.

Er was tijdens die receptie ook nog een demonstratie met een vertaalcomputer. Dat werd toen nog 'machinevertaling' genoemd. Die machine had bijna tien minuten nodig om *The bottle is in the cupboard* in het Frans te vertalen. De moedermachine stond in Parijs, de vertaling kostte een dure telefoonverbinding met de lichtstad en *cupboard* was als *compartiment* vertaald. Sinds mijn Londens avontuur is er op dat vlak heel wat vooruitgang geboekt. Toch krijg je van een van de vertaalwebsites op je pc als vertaling van *How do you do?* in het Nederlands nog altijd *Hoe doe doet u?* Als vertaling kan dat tellen. Londens hotelniveau, zeg maar.

Mijn Engels is er inmiddels met sprongen op vooruitgegaan. Ik weet nu bijvoorbeeld dat *velvet cushions* geen volvette kaasjes zijn. Toch ben ik opgelucht dat ze me in Londen niet meer vragen.

't Is niet al koek en ei wat blinkt!

Uit mijn prille jeugd herinner ik me een plaatje uit een stripverhaal - Suske en Wiske denk ik, maar het kan ook Nero geweest zijn - waarop een politieman een boef achternarent onder het uitroepen van de strijdkreet: 'De arm der wet heeft lange benen'. Dat schoot mij weer te binnen toen ik onlangs een artikel van een Antwerps politieofficier onder ogen kreeg, die het had over de vervrouwelijking van het politiekorps. De titel was: 'De arm der wet krijgt mooie benen'.

Een frisse stijlfiguur kan af en toe, maar het al dan niet met opzet verknoeien van spreekwoorden, zegswijzen en idiomatische uitdrukkingen gaat soms wel erg ver. Neem nu die Bijbelse uitdrukking 'de hand in eigen boezem steken' (Exodus 4:6 8). In de sportkatern van een krant lees ik, na een nederlaag van Anderlecht in Brugge:

'Zowat alles liep gisteren fout bij Anderlecht. Deels de verdienste van Club Brugge, maar de eigen boezem verdient ook flink wat inkijk'. Dat doet me dan weer denken aan een politicus die in de media grootmoedig erkende: 'Steken we de hand in eigen boezem, dan zien we dat ook daar niet alles koek en ei is'.

In de politiek, wanneer de gemoederen hoog oplopen, wordt al eens een uitschuiver gemaakt. Jaren geleden, ten tijde van de eerste abortusdebatten in het Belgisch parlement, kon men horen: 'We moeten het hete hangijzer van de abortus voor een tijdje in de koelkast stoppen'. En ook: 'De politici zitten met het ongeboren kind in de maag'.

Ooit heb ik een parlamentslid op de tribune van de Senaat horen zeggen: 'De honden staan aan de kant te bassen, maar de kemels lopen voort'. Het was zijn uit de Vlaamse klei getrokken versie van het poëtische Perzisch (of Arabisch?) gezegde: 'De honden blaffen, de karavaan trekt voorbij'.

Het is opmerkelijk hoe vooral politici sterk zijn in het verhaspelen en mengen van uitdrukkingen. Ook in Nederland kunnen ze er wat van. In een verkiezingsfolder van Groen Links stond te lezen: 'We moeten mensen die uit de boot dreigen te vallen, een duwtje in de rug geven'. Het is een variant van: 'We staan aan de rand van de afgrond. Het wordt tijd dat we een grote stap vooruitzetten'.

Het politieke debat is blijkbaar een kweekvijver voor botsende beeldspraak. Nog enkele voorbeelden:

- Met deze regering is een nieuwe wind gaan blazen, die de gepensioneerden een lelijke veeg uit de pan heeft gegeven.
- De zelfstandigen staan aan de klagmuur, waarbij die van de joden maar klein bier is.
- Deze duistere punten werpen een nieuw licht op de zaak.
- In de schoot van de regering worden de wenkbrauwen gefronst.

Die laatste zin toont aan hoe delicaat het is beeldspraak en uitdrukkingen te gebruiken wanneer het over het menselijk lichaam gaat. Het prototype ervan is een oud kalendermopje.

Dokter: Waar wringt het schoentje, mevrouw?

Patiënt: In mijn buik, dokter.

Andere voorbeelden:

- Zij moest het bed houden met het oog op haar rug.
- Hij heeft zich een ontsteking in de buik op de hals gehaald.
- Om niet te moeten meedoen, verschool hij zich achter een pijnlijk been.
- Ik heb eindelijk mijn zwaarlijvigheid onder de knie gekregen.

Nog even terug naar de politiek. In zijn magnum opus 'De wereld volgens Herman De Croo' schrijft de auteur over een politiek incident: 'Kop van Jut was Herman De Croo,

de zondebok die de kat de bel aanbond'. Die zin verdient een ereprijs voor het opstapelen van beeldspraak. Van de Croo is ook het onsterfelijke gezegde: 'Men moet hout maken van de pijlen die men heeft.

Meewinkelen

Vijftigers en zestigers onder de mannen hebben op zaterdag geen excuus meer. Ze spelen niet langer voetbal in competitieverband en zijn ook te oud geworden om zonder lijfsgevaar bladeren te ruimen in dakgoten. Ze gaan dus met de vrouw mee uit winkelen.

Mannen ervaren dat al gauw als een gênant gebeuren, vooral in de eindeloos grote ruimtes van bekende mode- en accessoireszaken, waar ze elkaar onverhoeds tegen het lijf lopen. Ze slaan de ogen neer, zich schamend voor zoveel echtelijke onderdanigheid, want wat ze zien interesseert ze niet. Voor hen liggen, hangen en staan daar niet meer dan stukken stof, lappen leer en flutflesjes. Terwijl de vrouw de handen vol heeft en gepassioneerd heen en weer beent tussen de rekken, de paskamers en de kassa's, staat mijnheer op zijn hakken te draaien met dof starende ogen, op zoek naar steun bij die ene stoel of bank die zich in dergelijke handelszaken bevindt. Zelfs een stuk lingerie vermag nauwelijks zijn blik even vast te houden. Funshoppen is er duidelijk niet bij.

Aan zijn hulpeloosheid ten aanzien van het commerciële gebeuren moet voor de geestelijke gezondheid van de meewinkelende en -krinkelende man dringend een einde komen.

Ik heb daar dan ook het volgende op gevonden. Mannen, laat u tijdens de eindeloze wachttijd meeslepen door de suggestieve merknamen die in het oog springen, en droom weg in verheven, zowel als in meer frivole gedachten.

Natan roept bij mij de wijze Natan uit het toneelstuk van Lessing op, die na een lange zwerftocht het ware geloof in mensenliefde vond. Of ook nog Natan, de Bijbelse profeet, die koning David vermaande en strafte omdat deze vanuit zijn paleis de mooie Batseba, de vrouw van Uria, naakt zag baden, haar liet ontbieden en "bij haar lag", zoals de Bijbel fijntjes zegt.

De sportschoenen **Nike**, door het nieuwe barbarendom als "naik" uitgesproken, laten me dan weer verwijlen bij de gevleugelde godin van de overwinning, die in het Louvre in al haar pracht - zij het zonder hoofd of armen - te bewonderen is, en met een parfumnaam als **L'Eau d'Issey** beland ik al gauw bij Homeros en de boeiende avonturen van Odysseus.

En nog over schoenen: de broers - de "fratelli"- **Rossetti** doen me denken aan de Engelse kunstschilder en dichter Dante Gabriel Rossetti, wiens verzen "I have been

here before, but when or how I cannot tell" misschien wel geschreven zijn bij een zoveelste bezoek aan een schoenenzaak.

Zelfs culinair kom ik tussen de rekken aan mijn trekken. De casual handtassen van **Mandarina Duck** vertaal ik met mijn beperkte kennis van het Engels zonder moeite als "Canard à l'orange" en **Dolce e Gabbana** doet me aan een Italiaans dessert denken. De knopen en kralen van **Veritas** smelten in mijn fantasie weg in een glas fonkelende wijn, waarin Plinius de Oudere en andere Latijnen de waarheid zochten en ook vonden.

Delvaux, Godiva, Hugo Boss, ... *eindeloos is de reeks van inspirerende namen, maar de mooiste merknaam is toch Calvin Klein. De strenge godsdiensthervormer die ervoor gezorgd heeft dat onze noordelijke taalgenoten recht in de leer en zo heel anders zijn dan wij, wordt hier gekoppeld aan de zangeres met de zwoele stem van "Vaya con Dios". Je moet er maar opkomen.*

Inmiddels hebt u begrepen waar ik heen wil. Terug naar huis.

De jungle van de letterwoorden

In de Limburgse mijnstreek werd kort na de eerste Wereldoorlog een voetbalclub opgericht met de naam THOR Waterschei. Thor is niet alleen de naam van de stoere Germaanse dondergod, maar het letterwoord stond ook voor Tot Herstel Onze Rechten en de kleuren van de club waren niet toevallig geel en zwart. Een en ander was een symbolische aanklacht tegen het Franstalig en verfransend beleid van het toenmalige mijnbestuur. Toen de club toetrad tot de Belgische voetbalbond, die de politieke slogan liever niet zag, werd de naam veranderd in Tot Heil Onze Ribbenkast.

Het waren romantische tijden. Heden ten dage worden we helaas overstelpt met een stortvloed aan letterwoorden, die met elkaar wedijveren in saaiheid en hermetisme. Denken de bedenkers daarmee een geprivilegieerde elite van ingewijden te vormen? Haal even diep adem bij deze zin uit een verslag van de Vlaamse overheid: *"De taken van SIM, LIM, LRM en VMH zijn in een nieuwe constructie gegoten en de nieuwe structuur zal het mogelijk maken gelden uit EFRO-en ESF-bron in de toekomst accurater aan te wenden."* Zo gaat dat nog een tijdje door. Het is de stijl van talrijke rapporten over milieu, onderwijs, kernenergie, informatisering, enz.... Mag ik dat onbeleefd vinden tegenover de lezer? Wat heb ik eraan dat de VFSIPH voortaan de VAPH heet als ik de context niet ken?

Niets overtreft vanzelfsprekend de managementtaal, het Engels van de CEO, de CFO en de COO. Al kan dat ook voor ingewijden negatief uitdraaien. Je zal maar een kattenbelletje krijgen van de baas met de melding: TBD. Volgens mijn acroniemenwoordenboek kan dat betekenen: *to be discussed, to be determined, to be*

done, to be destroyed, of to be deleted. Met dergelijke tegenstrijdige instructies gaat een bedrijf binnen de kortste keren op de fles. Hier en daar is er wel een frisse uitzondering. Zo wordt een meer informele vergadering in managers kringen wel eens een BOT-sessie genoemd. BOT staat dan voor Benen Op Tafel.

Grasduinend in acroniemenlijstjes, kom je soms voor verrassingen te staan. Z.O.Z. zou in het Nederlands slechts één betekenis hebben: 'zie ommezijde'. Het staat onderaan het blad om aan te geven dat er aan de achterkant nog iets boeiends te beleven valt. Onlangs zag ik een muziekblad met kerkmuziek waarop Z.O.Z. tot mijn verbazing bovenaan het blad stond. Daar blijkt het 'zonder orgel zingen' te betekenen.

Of neem nu het woord SAS, vooral bekend als de Scandinavische luchvaartmaatschappij, maar met internationaal toch meer dan 200 geregistreerde betekenissen. Toch ontbreekt daarin de vereniging die mij enige tijd geleden beleefd doch met aandrang uitnodigde om ontslag te nemen uit het bestuur wegens een gebrek aan initiatief: de Seksueel Actieve Senioren.

Die overvloed aan acroniemen heeft ook perverse gevolgen. Ik denk aan een Brusselaar, die gestudeerd heeft aan het Koninklijk Atheneum van Koekelberg (KAK) en later verkozen wordt tot lid van het Europees parlement, waar hij leden van de Poolse partij voor Recht en Rechtvaardigheid ontmoet, in het Pools Prawo i Sprawiedliwość (PIS). Er zit een onaangenaam geurtje aan die mens zijn loopbaan.

Dergelijke bezwaren tegen een overvloed aan letterwoorden worden door de VDAB (Vlaamse directie voor Afkortingenbeleving) en het ALDI (Afkortingen en Letterwoorden Duidingsinstituut) als DOM (dom) weggewuifd. Letterwoorden geven de tegen onrecht protesterende mens krachtige slogans, zeggen zij.

Windturbines? ASAP maar NIMBY!

Het belang van Pieter Bas

Aan Bv's wordt soms gevraagd welke lectuur hun het meest is bijgebleven. Op die vraag volgt dan dikwijls een antwoord dat verwijst naar een Duitse filosoof, een Franse socioloog of een romanschrijver van zwaarmoedige strekking. Kortom, het soort boeken dat men moet hebben. (Ik schreef bijna 'gelezen hebben'!) Mij wordt niets gevraagd, maar mijn keuze valt op *De memoires of gedenkschriften van minister Pieter Bas*, een boekje van Godfried Bomans. Dat behoeft allicht enige verklaring.

Het alom geprezen jeugdboek van mijn lager onderwijs was *De Witte van Ernest Claes*, destijds de topper van de jongensboeken, iets wat ik nooit begrepen heb. Een jongensboek was het in elk geval. Het enige vrouwelijke personage was de bazige moeder. De Witte had broers maar geen zussen - ik had er drie - en het hele boek

bestond uit een aantal kwajongensstreken zoals die overal door kwajongens worden uitgehaald.

De dialogen waren voor een West-Vlaming in een vreemdsoortig taaltje gesteld ("ik koom ommes!"). Dat bleek achteraf het Hagelands te zijn, waarin ook woorden en uitdrukkingen voorkwamen als bunselen, uitschoren, fikkelen, uitleipen, klabodderen, vertuikelen en tjibbelen. Voeg daar nog de moos aan toe, de falievouwer, een groezementige priggel en adjectieven als vlumbaardig, doezig en weeps. Men had me net zo goed een boek in het Sanskriet kunnen voorleggen.

Toen kwam de humanioratijd en de kennismaking met Stijn Streuvels. Enig uitzicht op verbetering was er niet. Waar de natuurbeschrijvingen bij Claes beperkt bleven tot hommels die gonsden rond appelbloesems, had Streuvels bij het begin van zijn verhalen behoorlijk wat pagina's nodig om de zware luchten van Zuid-West-Vlaanderen te beschrijven met een woordenschat die ook de gemiddelde West-Vlaming van halfweg de vorige eeuw nauwelijks begreep. Geen literatuur om jongelingen de liefde voor de schone letteren bij te brengen.

Geen kwaad woord over Streuvels anders. "Het leven en de dood in de ast" is een meesterlijke novelle en bevat een van de mooiste vergelijkingen uit de Nederlandse letteren: verlegen kijken als een schijtende hond.

Als een donderslag bij heldere hemel - om even Streuvels te resumeren - verscheen toen een leraar Nederlands ten tonele, die in het laatste kwartier van een saaie lesdag een stukje voorlas over een student die zich op een mondeling examen voorbereidt met door medestudenten aangevoerde kwakzalvermiddeltjes en die uiteindelijk slaagt door zich te concentreren op een vliegje in het examenlokaal. Het was een fragment uit Pieter Bas. Ik was overrompeld.

Mijn status van internaat leerling en de steile opgang in de jaren vijftig en zestig van goedkope pocketuitgaven, een geschenk uit de hemel voor een armlastige kotstudent, deden de rest. Tijd zat om te lezen, de beste methode om te leren schrijven. Bomans bracht me ook tot de lectuur van Dickens, door zijn vertaling van *The Pickwick papers*. Een aantal van mijn studiegenoten in de germanistiek - onder wie Herman De Coninck - waren eveneens Bomansfans. We hadden het onder elkaar over "het verbindend principe", een voorbeeld van inhoudsloze geleerddoenerij uit Pieter Bas. Een studentenkroeg naast een Leuvens collegelokaal was voor ons "het belendend perceel", naar een hilarisch verhaal uit *Kopstukken* over een brandweerkapitein.

Bomans schreef geen wereldliteratuur. Hij was in de eerste plaats stukjesschrijver en een ster in humoristische radio- en televisieprogramma's. Zijn populariteit was dan ook omgekeerd evenredig met de waardering die hij kreeg van critici en academici. Hij was echter een groot stilist met een ongemeen rijk en enigszins archaïserend woordgebruik, tot nut van een hele generatie jongeren.

Bomans is nu bijna vergeten, maar mijn Pieter Bas, in een uitgave van 1952, heb ik nog: beduimd, verkleurd, bijna losbladig geworden en blijvend gekoesterd.

Papadum met een scheutje sassafras

Enkele jaren geleden werd in Vlaanderen een reclamecampagne gevoerd voor de aardappel, met als slogan : "De aardappel: een knol met potentie". Een knol! Dat noem ik nu eens boerse lagelandenambiance. Vergelijk dat met enkele Franse namen voor de aardappel: Franceline, Corne de Gatte, Belle de Fontenay. Dat is toch om met je Vlaamse naam onder de grond te kruipen van schaamte, naast de bovengenoemde knol?

Ik moet onmiddellijk erkennen dat het in Nederland niet beter is. Ooit stond ik in Utrecht voor de etalage van een slager die op dat ogenblik twee producten in de aanbieding had: sudderlappen en worstvulling. Klinkt nauwelijks eetbaar. In Frankrijk koop je voor hetzelfde geld gésiers de canard confits comme chez Titine.

De Franse taal in de keuken is me altijd dierbaar geweest en het verbaast het me niet dat de Franse koningin Marie-Antoinette korte tijd voor haar onthoofding onder de guillotine haar kapsel nog versierde met aardappelbloesems, wat bij ons dan weer banaal zou zijn.

Weet u hoe onze potten en pannen heten in het Frans? Sauteuses en cocottes. Dat zijn ook benamingen voor de zinnenprikkende straatmadelieven uit de boeken van Simenon en uit de Franse film noir. En kent u het Franse woord voor succulente stukjes beenmerg? Amourettes. Voilà.

Een gebakje mag dan nog misérable heten en ik neem een macabere champignon als de trompette de la mort en naar fecalia genoemde kazen als crotte du diable of crottin de Chavignol er nog bij. Bij zoveel Franse charme laat het me koud hoe die dingen in het Nederlands heten. Op een paardenvijg of een konijnenkeutel min of meer komt het niet aan.

Helaas, waarde collega gourmet, de Franse taal komt door het moderne culinaire geweld ernstig in de verdrukking. Het is tegenwoordig alom cutten, blenden en steamen. Een enkele keer valt er nog een term als fleur de sel, maar de gourmet is een foodie geworden die in een trendy tent broccoli eet in de vorm van een lolly. Een foodie met een lolly. De verkleutering aan tafel.

Het Engels is nog niet zo lang aan zijn destructieve opgang begonnen of het moet alweer wijken voor een nieuwe trend: het exotisme.

Ik heb een modern kookboek gekocht met wat de auteurs eenvoudige recepten noemen. Weet u wat u onder meer nodig hebt voor een komkommerslaatje? 190 g mirin, 20 g teryakimarinade, 15 g wasabi en 1 eetlepel hijiki.

En dan moet u nog bij de buurman met 1 uitgestreken gezicht 1 afgestreken eetlepel ras-el-hanout gaan vragen, want dat moet er ook in.

Toch moet je met je tijd mee en daar hoort een restaurantbezoek bij. Ik neem de kaart en laat mijn vinger glijden over de agar agar, de kesari kheer en de topinamboer. Plots valt mijn oog op bloedworst. Iets dat ik ken! Even later ligt op mijn bord een flinterdun zwart schijfje op een lauwe gemarineerde colchesteroester met een guacamole van tomaat.

Uiteindelijk past een mens zich aan. Ik heb zelfs een paar zinnnetjes uit het hoofd geleerd waarmee ik mijn gezelschap kan overdonderen. Ik geef er u eentje cadeau, dat past bij het nuttigen van wat er oorspronkelijk moet uitgezien hebben als biefstuk: "Niet slecht, maar geen steak is zo lekker als de wagyu beef met limoen en wasabi bij Tetsuya Wakuda in Sydney, ongeveer halfweg Kent Street".

In de bewonderende stilte die daarop volgt, hoor je alleen hier en daar nog het zachte tikken van een mes op de rand van een bord.

Huishoudelijke grammatica

In een van mijn vorige stukjes heb ik gewezen op het verpleegstermeervoud ("Hebben wij ons water al gemaakt?") en het verkoopsterdiminutief ("Terwijl u uw codetje intikt, pakken wij uw schoentjes in").

Toen was ik nog niet bij pagina 1003 van mijn Algemene Nederlandse Spraakkunst aangekomen, waar precies aan die twee respectabele beroepscategorieën nog een andere grammaticale eigenaardigheid wordt toegedicht: het gebruik van het werkwoord mogen in de betekenis van moeten. De verpleegster zegt met nauwelijks ingehouden militair vertoon: "U mag uw bovenkleden uitdoen" en de verkoopster suggereert zeemzoet: "U mag aan de kassa betalen".

De ANS noemt dat verschijnsel fijntjes: "een schijnbare toestemming, maar een indirecte manier om tot een bepaald gedrag of een bepaalde handeling te verplichten".

Voor de vrouw¹ in het algemeen is het werkwoord "mogen" een uitgelezen venijnig en sluw communicatiemiddel in zaken die het huishouden betreffen. Dat gaat dan gepaard met andere grammaticale subtiliteiten in het gebruik van het persoonlijk en het bezittelijk voornaamwoord en de passieve vorm van het werkwoord. Van de man die met haar onder één dak woont, wordt heel wat scherpzinnigheid vereist om die finesses door te hebben.

---

¹ Ik heb het hierna over man en vrouw. Toen ik de eerste versie van dit stukje twintig jaar geleden schreef was er nog lang geen sprake van queer, non-binair, bigender, genderfluïde, genderneutraal, derde gender en andere LGBTQ-varianten.

Een voorbeeld uit de keuken:

1. Ik moet mijn soep nog mixen.
2. De tafel mag al gedekt worden.

Voor de vrouw is de bedoeling duidelijk. In 1 is het haar werk (ik), haar plicht (moet) en haar product (mijn soep). In 2 krijgt op het eerste gezicht niemand een opdracht. Het lijkt zelfs geen opdracht, het is iets dat mag. Dat is echter pure schijn. Spreekster stelt namelijk de handeling centraal en verwijst de uitvoerder naar de achtergrond omdat die voor de hand ligt. De op het eerste gezicht neutrale mededeling is immers gericht tot de persoon die zich binnen gehoorsafstand in dezelfde ruimte bevindt. Er wordt van hem (het zal meestal een man zijn) verwacht dat hij handelend optreedt en bovendien enige spoed aan de dag legt. Vergeet dus dat "mag" hier iets te maken heeft met vrijheid of toestemming.

De man die zoveel arglist doorziet, is bijna rijp om als de ideale partner door het leven te gaan. Toch zijn er nog nuances waar hij pas na heel wat studie achter komt. Neem nu de volgende zinnen:

- De auto moet nog worden gewassen.
- Je mag wel eens je auto wassen.
- Zou je de auto niet eens wassen.
- Misschien mag de auto eens worden gewassen.
- Wij moeten onze auto nog wassen.

De ruimte ontbreekt om dieper hierop in te gaan. Toch even waarschuwen dat het naïef zou zijn het uitnodigende "Wij moeten..." van de laatste zin te beantwoorden met: "Ik zal het wel doen, schat". Daarop volgt immers gegarandeerd de repliek: "Je zou dat uit jezelf moeten weten".

Het vergt enkele jaren voor een man dat alles doorheeft, maar als het eenmaal zover is gekomen, is hij mentaal zodanig gekneet dat hij een en ander blindelings uitvoert. De redacteurs van de ANS, pas getrouwd of vrijgezellen waarschijnlijk, zijn nog niet zover.

Er is hierover nog heel wat te verduidelijken, maar ik hoor een stem op de achtergrond die zegt dat ik voor vandaag mag ophouden met volslagen nutteloze rare stukjes te schrijven en dat de vuilniszak al buitengezet had mogen worden.

O ja, ik had u in het begin moeten waarschuwen: het lezen van dit stukje kan de huiselijke vrede ernstig verstoren.

Opblaastaal

Af en toe komt er een boekje op de markt over taaluitingen die ironische namen krijgen als vaagtaal, hedenlands, zorggezemel, managementspeak, intellectuaals, ambtenarees, gebakken lucht, enz...

Heel dikwijls gaat het om eufemismen², om snobisme (kunst en cultuur) of gewoon om gewichtigdoenerij (management, sociologie, academische wereld). Daar moest ik vanochtend aan denken toen ik op de cultuurzender 'Klara' een gesprek hoorde tussen vier mensen. Een van hen zei: 'wij bevinden ons op dit ogenblik in een conversationele omgeving.' Hé, dacht ik, die zitten waarschijnlijk te praten.

Niets is zo onbelangrijk dat het niet buiten proporties kan worden opgeblazen. Er zijn lieden die de dingen die hen bezighouden, te ingewikkeld achten om in gewone mensentaal uit te drukken. Zelf zouden zij zeggen: 'mijn denkproces vertoont een te grote graad van complexiteit om het gebruik van een niet specialistisch vocabularium te verantwoorden'.

Sociologen kunnen er ook wat van. Van iemand die in een klein dorp woont, luidt het algauw: 'hij resideert in een landelijk complex met een minimaal demografisch gewicht'.

Bij politici gaat het meestal om eufemismen. Van een collega beweert men niet dat hij liegt, maar dat wat hij zegt 'op gespannen voet staat met de waarheid', dat hij 'terminologisch onnauwkeurige mededelingen' doet en dat hij 'creatief met de waarheid omspringt'. Een volksvertegenwoordiger die in een bepaald dossier een bocht van 180 graden neemt, is niet volledig van mening veranderd, maar zijn nieuwe houding is 'het resultaat van voortschrijdend inzicht'. Wanneer een minister over een suggestie van een parlamentslid zegt dat hij 'er nota van neemt', bedoelt hij gewoonlijk dat het hem geen fluit kan schelen en dat hij er dan ook geen gevolg zal aan geven.

Zelf heb ik in een omgeving gewerkt waar de vergaderwoede of reünitis met bijpassend wollig taalgebruik onrustwekkende vormen aannam. Als ik dan 's avonds uitgeput in mijn niet-urbane wooneenheid aankwam, was de gezonde vraag: wat doe je daar eigenlijk in Brussel? Daar heb ik na enig beraad de volgende zin op gevonden: 'ik ben er belast met de taken die mij krachtens mijn ambt zijn opgedragen'. Als je daar een ernstig gezicht bij opzet, krijg je reacties die variëren van ongeloof, over verbazing, medelijden en begrip, tot oprechte bewondering. Nadere toelichting is dan niet meer nodig. Die is er ook niet.

Waar ik toe wil komen, beste mensen, is: laten we terugkeren naar eenvoudige formuleringen.

Neem nu de vele eufemistische varianten voor de activiteit die Van Dale definieert als 'onverteerde etensresten uitscheiden' en die in meer encyclopedische werken genoemd wordt: 'ingewandbeweging met het oog op de afscheiding van een cilindervormig

---

² In de politiek en de diplomatie, in het financiewezen, in de sfeer van ziekte en dood, overal waar het niet goed gaat.

stofwisselingsproduct'. Hoezeer draait men hier toch rond de pot! Moeten, drukken, een grote boodschap doen, zijn gevoeg doen, zijn behoefte doen (alsof er geen andere menselijke behoeften zijn), naar het kleinste kamertje gaan, op de doos gaan, gaan waar ook de koning te voet gaat, een stukje aan de bruine trui breien, bij die bleke jongen met zijn bril gaan, villa Bruinzicht bezoeken. Let wel: het betreft hier alleen nog maar de zogenaamde 'vaste ontlasting' en ik houd de selectie bewust netjes.

Mijn voorstel is dat wij voortaan die hele onappetijtelijke handel vervangen door een woord uit het klassiek Latijn. De grofgebekte Romeinse dichter Catullus gebruikte het, maar ook de bedaagde Horatius. Het is eenvoudig, voor iedereen begrijpelijk en het Latijn geeft er toch een aureool van wetenschappelijkheid aan: cacare.

De eerste persoon enkelvoud van de tegenwoordige tijd luidt: caco. Wat ben je aan het doen, schat? Caco! Ik had daar liever cacao zien staan, maar dat is een kwestie van smaak.

Hoe noem je zo'n dingetje?

Waarom al die drukte rond klimaatspijbelaar, graaiflatie, tegelwippen en knaldrang als mogelijke woorden van het jaar, terwijl kleine dingen die in ons leven ingrijpen en al jaren bestaan, geen naam hebben?

De Nederlandse cabaretier Kees van Kooten sprak ooit zijn ongenoegen uit over het feit dat er geen woord bestaat voor het plukje haar, die stoppeltjes op een paar vierkante millimeter die bij een man door een kleine onachtzaamheid bij het scheren ergens tussen wang en kin blijven staan.

Dat ongemak overkomt mij ook en ik stel dat telkens vast nadat ik 's ochtends het huis verlaten heb. Dat kleine stukje baard, nauwelijks die naam waard, begint me dan te hinderen, ik ga eraan pulken, ik word nerveus in het besef dat ik voor de avond niet thuis zal zijn, het dingetje wordt in de loop van de dag langer, ik begin te denken dat iedereen het opmerkt, ik wend mijn gezicht af van mijn collega's en als ik de straat op moet probeer ik, met opgeslagen jaskraag dicht langs de huizen schuifelend, mijn kin te verbergen. Kortom, het maakt mijn dag stuk. Iedereen weet dat het correct benoemen van een pijnlijk ongemak al de helft van de genezing is, maar dat dingetje heeft geen naam en dus blijft het me achtervolgen.

Ik kan ook hele nachten piekeren over een stuk toiletzeep³. Is het u ook al opgevallen dat uw stuk zeep in de badkamer bij het afnemen in volume langzaam maar zeker een kloofje begint te vertonen, overlangs? Dat kloofje wordt breder en groter en doet uiteindelijk het resterende blokje zeep in twee stukken splijten. Hoe heet zoiets? Ik zou het een zeepkloof noemen, maar het staat niet in het woordenboek. Er bestaat een tepelkloof, een gletsjerkloof en een generatiekloof, maar zo een stukje zeep, toch

---

³ Het wordt toiletzeep genoemd, maar het mag ook voor het gezicht gebruikt worden. Dit terzijde.

helemaal geen zeldzaamheid, zou dan geen naam mogen hebben? Een cultuurkloof, als je 't mij vraagt.

Onlangs heb ik na lang dubben en kniezen de naam gevonden van het minuscule plastic of metalen kokertje, buisje of stiftje dat aan de beide uiteinden van een schoenveter zit om te verhinderen dat de veter uitrafelt, waardoor het moeilijk wordt om diezelfde veter door de vetergaatjes te krijgen.

Tijdens nachtenlang tobben en afwegen heb ik de encyclopedische toelichting hierboven vrij nauwkeurig kunnen formuleren, zonder echter het juiste woord ervoor te kennen.

Het vrat aan mij. Ik moest de term vinden. Ik dwaalde overdag rond, op zoek naar schoenveterfabrieken, en moest vaststellen dat die niet prominent in het straatbeeld aanwezig zijn. De Gouden Gids maakt er evenmin gewag van.

Tijdens een van mijn slapeloze nachten las ik dat in Roemenië in een Keltisch vorstengraf uit de vierde eeuw voor Christus een maliënkolder werd ontdekt. Een malie, dat was het natuurlijk! Het typische woord voor metalen ringetjes en kokertjes. Maar dan zijn er nog de met metalen ringetjes versterkte vetergaatjes, de oogjes waar de malies door moeten. Volgens het woordenboek zijn ook die kleinodiën maliën! En die hebben dan nog twee meervoudsvormen. De twijfel slaat weer toe. Zoveel dingen die malie, malies, maliën heten? Aan een schoen! Alweer onrustig woelen, piekeren, en praten in mijn slaap.

Bij het ontbijt vraag ik aan mijn vrouw: kun je een malie door een malie halen? Waarom niet, zegt zij monter, je kunt toch ook een doosje in een doosje stoppen.

Niet te verbazen dat zij 's nachts slaapt als een roos.

Het slingertje van Foucault

Jaren geleden kwam ik eens als gevolg van een val op het winterijs in een ziekenhuiskamer terecht, waar ik de eerste nacht hulpeloos doorbracht met beide handen in een elastisch verband en beide armen in een mitella. 's Ochtends om zes uur - ik was net ingeslapen - kwam een dragonder van een verpleegster de kamer binnengestormd met de vraag: "En, mijnheertje, hebben wij ons al gewassen?"

Sinds die dag heb ik een grondige afkeer van aansprekingen in de eerste persoon meervoud en een niet aflatende heimwee naar meer eenvoudige tijden, toen een aanspreking nog stoer in de tweede persoon gebeurde: "Gij zult niet doden!"

De Algemene Nederlandse Spraakkunst noemt dat opmerkelijke gebruik "de meervoudige vorm van de eerste persoon in situaties met een paternalistisch of maternalistisch karakter". Ik heb het ook wel eens het verpleegstermeervoud horen

noemen - terecht dus - en het is ook in trek bij moeders (Wat doen wij voor we aan tafel gaan? Onze handjes wassen), politieagenten (Hebben wij dan geen licht op onze fiets?) en kaartjesknippers bij de NMBS (Mogen we thuis ook onze voeten op de bank leggen?). Een gedurfd antwoord op die laatste vraag is : "We hebben thuis geen trein, mijnheer".

En dan zijn er die verkleinwoordjes! Sommige ervan kunnen volgens diezelfde ANS een "depreciërende betekenis" hebben. Helaas volgen geen pertinente voorbeelden. Het enige voorbeeld is: afleggettje. Je kunt echter geen markt bezoeken, geen winkel binnenlopen of de aansprekingen met mevrouwtje en madammeke komen uit de lucht gevallen. Mijnheertjes heb ik sinds mijn verpleegstertje niet meer gehoord, maar dat komt zonder enige twijfel nog wel.

Tenenkrullend irritant - en steeds verder om zich heen grijpend - is de hebbelijkheid van verkopers en verkoopsters om ongeveer alle producten en andere met de verkoop in verband staande voorwerpen met een verkleinwoord te benoemen.

In de confectiezaak: "Terwijl mevrouwtje haar betaalkaartje zoekt om haar codetje in te tikken, pak ik even haar manteltje in."

Op de markt, over een onderhoudsproduct voor de auto, na een demonstratie op een voor dat doel prominent aanwezige motorkap (het "capootje") van een Amerikaanse slee: "Ons productje is ook ideaal voor uw velgskes en voor uw ramekes."

In de boekhandel: "Ik heb hier een encyclopedietje in afleveringetjes dat u zal interesseren. Het abonnementje is niet duur."

Mijn arts schrijft me een geneesmiddel voor dat belastend kan zijn voor de maag en daarom tijdens de maaltijd ingenomen moet worden. Zegt mijn apothekeres op de hoek: "Innemen bij de boterhammekes of de patatjes, om het maagje te sparen. Hebt u uw SIS-kaartje meegebracht? Dat is dan vier eurootjes."

Ik heb al een woordcategorie in gedachten voor de volgende druk van de ANS: het verkopersdiminutief. Overal bruikbaar. Van speldenkopjes en sierkraaltjes tot olifantjes en Boeingvliegtuigjes. Ergerlijk!

Uit wat voorafgaat mag het u niet verbazen dat mijn bewondering uitgaat naar de zogenaamd wereldvreemde wetenschappers, die tot nu toe ongevoelig blijven voor de waan van de dag en verkleinwoordjes gebruiken waarvoor ze dienen: het aanduiden van kleine levende wezens en dingen.

Het winterkoninkje, het koolwitje, het madeliefje, het bietenaaltje, de eilandjes van Langerhans, het vingerkootje, het bloedlichaampje. Voor wat echt klein en fijn is dus. Geen haarbuisje op hun hoofd dat eraan denkt om te spreken van het slingertje van Foucault, het kooitje van Faraday of de Maagdenburgse halve bolletjes. Of van planeetjes die rond het zonnetje draaien. En zo hoort het ook.

De valse vrienden van Angela

De Amerikaanse schrijver Mark Twain reisde tweemaal door Europa en probeerde zich in de Duitse taal te verdiepen. Zijn conclusie was: 'De Duitse taal moet voorzichtig en eerbiedig opzij worden gezet onder de dode talen, want alleen de doden hebben de tijd om deze taal te leren.'

Ook ik heb ooit Duits gestudeerd. Op *aus, bei, mit, nach, seit, von, zu* volgt een datief. Dat hield me in de dagen voor het examen urenlang uit mijn slaap. De *halbprädikative Bestimmung* en het *Präpositionalobjekt* bleven nachtenlang in mijn dromen spoken. Sinds enige tijd echter ben ik verliefd op de Duitse taal en dat is allemaal gekomen door de voormalige *Bundeskanzlerin*.

Sinds ik Angela Merkel, geboren als Angela Dorothea Kasner, geregeld ontmoet, als is het dan slechts via de audiovisuele media, zijn die nachtmerries zoete dromen geworden. Hoe graag zou ik ze als de kleine Angela - het engeltje - haar eerste Duitse woordjes hebben horen spreken! En hoe graag zou ik vandaag tot haar personeel, haar *unmittelbar unterstehende Behörden* behoren! Wat een genoegen zou het mij verschaffen haar in levenden lijve te horen zeggen: *Wir wollen die Staatsschuldenkrise tatsächlich dauerhaft überwinden!* Ook de manier waarop zij het woord *Rechtsschutzversicherungsgesellschaft* uitspreekt, doet me wegsmelten. Veel langer mag een Duits woord niet zijn of ik barst in tranen uit.

Wij gaan natuurlijk vlot om met woorden als *fingerspitzengefühl, weltschmerz*, (in het Nederlands zonder hoofdletters) *sowieso* en *überhaupt*, maar dat is hopeloos onvoldoende om een Duitse conversatie van enig praktisch nut te voeren.

Bovendien zijn daar ook Merkels Duitse valse vrienden, de woorden en uitdrukkingen die volgens mijn onvolprezen Van Dale 'dezelfde of bijna dezelfde vorm hebben in twee talen maar een verschillende betekenis', en daarmee heb ik geen al te positieve ervaringen.

Op een groepsreis in Duitsland deed ik ooit een ongelukkige stap bij het verlaten van de touringcar en toen ik tegen een bijgeroepen arts zei dat ik een *verzwickter Enkel* had, verwees de esculaap mij door naar een psychiater. Het blijkt dat de Duitsers daaronder een lastige kleinzoon verstaan. En als in een restaurant bij een gerecht *mit Pilzen* staat, betekend dat niet dat je er de pilsjes gratis verkrijgt: Pilze zijn immers champignons. En met *Drillinge* op je bord ben je nog geen kannibaal: dat zijn krielaardappeltjes.

Zo kunnen we nog een tijdje doorgaan. *Reizvolle Winkel* zijn geen winkels waar grote hoeveelheden rijst worden verkocht, maar bekoorlijke hoekjes. Een *Schlägerei* is geen slagerswinkel maar een vechtpartij. Ook is een *Fernseher* geen verrekijker en een *Ausfahrt* geen uitvaart.

Dat stadium ben ik voorbij en mijn Duits is vandaag van een aanvaardbaar niveau. Nu houdt niet langer de Duitse taal, maar Angela Merkel mij uit mijn slaap. Ik popel van ongeduld om haar te ontmoeten. Inmiddels weet ik dat ik haar in dat verband niet over

popeln mag spreken, want dat is het Duitse woord voor 'neuspeuteren'. Ook mag ik haar niet *schattig* noemen, want dat betekent schaduwrijk en dat zou behoorlijk grof zijn als toespeling op een enigszins te hoge body mass index.

Ondanks al die valkuilen ben ik ervan overtuigd dat Angela Merkel en ik, als ik haar ooit mag ontmoeten, goed met elkaar zullen opschieten. In het Duits: *gut mit einander klarkommen*.

Honni soit qui mal y pense, zeggen de Engelsen, als zij Anglo-Normandisch spreken en lid zijn van de Orde van de Kousenband.

Vernaculair

Ergens in de jaren tachtig van de vorige eeuw kwam ik door een samenloop van omstandigheden in een Belgisch-Nederlandse werkgroep terecht, die door een Europese instantie belast was met de voorbereiding van het Nederlandstalige deel van een meertalig verklarend en geïllustreerd woordenboek over bouwkunde.

Wij kwamen om de maand samen in de lokalen van een overheidsdienst, afwisselend in Nederland en in België. Zo'n werkdag begon met een bespreking van een aantal termen, onderbroken door een sobere broodjeslunch en soms eens gevolgd door een leerzaam bezoek in de stad van de gastheer: de renovatie van het paleis op de Meir in Antwerpen, de Sint-Janskathedraal in Den Bosch, van die dingen.

Na zes vergaderingen waren we het al eens geworden over een dertigtal termen, waaronder balksleutel, architraaf, kraagsteen, timpaan en palladiaanse vensters. De maaltijden in Nederland, die - zoals bekend - bestaan uit twee broodjes kaas en een glas karnemelk,⁴ werden in Vlaanderen opgewerkt tot een driegangenlunch met aperitief, wijn en koffie. Binnen de kortste keren vonden onze Nederlandse vrienden de vergaderingen in België veel leuker.

Toen mijn dienst in de Brusselse Wetstraat aan de beurt was, kwam ik op het idee om een hele dag uit te trekken, onder meer voor de destijds in onze Nederlandse 1Soms wordt daarbij een klein kommetje 'circushagel' geserveerd: suikerkorreltjes in verschillende leuke kleurtjes. Knus Hollands. woordenboeken totaal onbekende term vernaculaire (Frans) of vernacular (Engels), waarop we al een tijdje hadden zitten broeden zonder tot een bevredigend resultaat te komen.

Mijn directeur zag de ernst van de toestand in en was van oordeel dat ik op het culinaire vlak niet kon onderdoen voor mijn Vlaamse voorgangers. Mijn werkvloer had toen nog geen eigen personeelsrefter en ik mocht de werkdag onderbreken voor een verkwikkende lunch aan de Brusselse vismarkt, waarvoor ik, bovenop de daartoe ontoereikende werkingstoelage, een subsidie ad hoc in ontvangst mocht nemen.

We kenden een moeizame start. Tijdens de ochtendvergadering waren we het nog altijd niet eens geworden hoe vernaculaire of vernacular vertaald moest worden:

---

⁴ Soms wordt daarbij een klein kommetje 'circushagel' geserveerd: suikerkorreltjes in verschillende kleurtjes. Knus Hollands.

inheems, inlands, volks, endemisch, traditioneel, oorspronkelijk, regionaal, lokaal, autochtoon, vaderlands...? Laat staan dat er een definitie uit de bus kwam. Bovendien moesten we door een staking bij het openbaar vervoer - we zijn in België - de weg van de Wetstraat naar de vismarkt te voet afleggen.

De lunch maakte echter veel goed en mijn aangedikt budget bood de nodige ruimte voor een behoorlijk aantal al dan niet alcoholische verversingen voor, tijdens en na.

Bij het verlaten van het restaurant zette de Nederlandse delegatie vrolijk een polonaise in rond de waterpartij op de vismarkt. Een lichte onrust overviel mij. Wie het geografisch profiel van Brussel een beetje kent, weet dat het van de vismarkt tot de Wetstraat één langgerekte klim is en dat het dansen van polonaises bij de start niet de meest geschikte manier is om een vruchtbare middagvergadering in te zetten.

Toch kreeg ik iedereen mee met de belofte om onderweg in de Mort Subite aan de Warmoesberg nog even halt te houden voor een verfrissende geuze. Daar aangekomen, stelden we vast dat enkele leden tijdens de tocht achtergebleven waren, maar er was ook iets positiefs te melden: we waren het erover eens dat de Mort Subite een vernaculaire kroeg is en dat we het woord vernaculair misschien ongewijzigd konden behouden.

Inmiddels hadden we allen een flink stuk in onze kraagsteen. Nabij de Sint Michiels-en-Sint-Goedelekathedraal, waar het standbeeld van Kardinaal Mercier staat, en met nog een venijnig klimmetje voor de boeg, draaiden de overgebleven Nederlanders en een paar Vlamingen rechtsaf naar het Centraal Station. Door die onbesuisde beslissing bleven een aantal een klein documenten, boekentassen en overjassen op mijn dienst achter.

Kort daarop kreeg ik een bevordering, waardoor ik mij op een elegante manier aan de werkgroep kon onttrekken. Mocht u een Europees verklarend bouwkundig woordenboek kennen, kijkt u dan even of vernaculair er in staat? Waarschijnlijk als 'vernaculaire architectuur', een term die inmiddels ingeburgerd is en die de toets van een legendarische werkgroep heeft doorstaan.

Nem ezt rendeltem!

Met vakantie in een land waarvan ik de taal niet beheers, wil ik toch graag het woord richten tot de ingezetenen, in het bijzonder als zij werkzaam zijn in de sectoren vervoer en horeca. Met dat doel breng ik een deel van mijn voorjaar door in de populaire boekhandel tussen de bekende taalgidsjes met als titels *Tsjechisch zonder moeite*, *Russisch lezen en begrijpen*, *Macedonisch onderweg*, *Wat en hoe zeg ik het in het Catalaans*, *Kroatisch in twintig lessen* en *Zweeds op reis*. Ondanks de vele vertaalprogramma's op mobiele telefoons blijven die boekjes gegeerd.

Het in een vreemde taal kunnen aanmaken van zinnetjes als 'Ik ben nog vrijgezel' en 'Ga je mee aan de bar zitten' lijkt me bijzonder aantrekkelijk voor een veertiger met opspelende hormonen. In hedendaagse gidsjes, aangeboden door een grote Nederlandse uitgeverij van woordenboeken, vind je die zinnetjes na enig speurwerk onder Hoofdstuk 1 - Algemeen, Deel 3 - Een gesprek, Afdeling 9 - Iemand versieren.

Andere uitgevers hanteren een strengere morele code. Bij hen nemen zinnen van een heel andere strekking een prominente plaats in : *'Geeft u mij een blik sperziebonen alstublieft'* of *'Kunt u mij even een steeksleutel met dubbele bek lenen?'*.

Ook een kreet als *'Man overboord!'* ontbreekt niet. De vertaling van deze dramatische mededeling bevindt zich in een hoofdstuk "Reizen per schip", tussen de zinnen *'Ik wil enige tijd op het dek doorbrengen'* en *'Waar bevindt zich de toiletruimte?'* Als u eerst nog het boekje moet doorbladeren om uitspraakregels op te zoeken - staan die nu voorin of achterin? - is het hele schip al met man en muis vergaan.

De ervaring ter plaatse zal beslist een einde maken aan de illusie dat u een polyglot bent. Als iemand van de lokale bevolking uw knullig voorgelezen zinnetje toch correct begrijpt, denkt die persoon dat u de taal beheerst en krijgt u een stortvloed van woorden over u heen waarvan u geen bal snapt.

Het doet me denken aan dat Nederlands echtpaar dat in Engeland in een Bed and Breakfast terechtkwam. Terwijl de vrouw, na de eerste nacht in een vreemd bed, zich nog aan het optutten was, ging de man, met zijn boekje *Engels voor iedereen* in de aanslag, bij de gastvrouw vragen wat ze zouden krijgen als ontbijt. 'Ham and eggs', was het antwoord. Verbijsterd keerde de man naar zijn kamer terug. Vroeg zijn vrouw: 'wat wordt het?' 'Hemmel niks' zei de man, terwijl hij moedeloos op het bed neerplofte.

Wees ook op uw hoede voor de zogenaamde 'valse vrienden': in het Italiaans kan een casino zowel een casino zijn als een landhuis, een bordeel of een hoop lawaai. Een kwestie van klemtoon.

Ik zou u bovendien willen adviseren om de uitspraak van de letters å ø ě ŷ þ Ź š ť ʒ en ř, alsook die van klinkerloze zinnen als "Strč prst skrz krk"⁵ (Tsjechisch) goed in te studeren om een pijnlijk negatieve reactie van de gesprekspartner te vermijden. Er zijn landen waar u door een klein linguïstisch misverstand de keel kunt worden overgesneden. Een eremoord noemen ze dat.

Tot slot een laatste nuttig advies. Wat u met uw gidsje in het Turks ook probeert uit te leggen, voor een taxichauffeur in Istanboel is de kortste weg tussen twee punten altijd een lange en dure omweg. Na een buitensporig bedrag te hebben geïncasseerd, zal hij u zeggen dat hij ook Nederlands spreekt en dat hij een oom heeft aan 't Sluizeken in Gent en een tante in de Oranjeboomstraat in Rotterdam.

O ja, de titel hierboven is Hongaars en betekent: 'Dat heb ik niet besteld', als u het althans correct uitspreekt.

---

⁵ Vertaling: steek je vinger door de keel. Misschien heb je dat zinnetje niet echt nodig.

Hersenen of niertjes ?

Vooraleer William Harvey, een Britse arts, in de zeventiende eeuw het belang van het hart voor de bloedsomloop ontdekte, werd de lever geacht het belangrijkste orgaan van de mens te zijn. Iets wat vroeger op onze lever lag, moet ons sinds de zeventiende eeuw van het hart. Het hart biedt bovendien als rijmwoord voor het levenslied (smart, zwart, tart, verward, benard...) veel meer mogelijkheden dan de lever.

Helaas heeft ook het hart bijna afgedaan. Er gaat geen week voorbij zonder dat er een doorwrocht boek verschijnt over onze hersenen, dat onesthetische aangroeisel van onze wervelkolom. Een leek als ik had tot voor kort alleen weet van een linkerhersen helft, die verantwoordelijk was voor de taal en een rechterhersen helft, waarin het talent voor wiskunde huisde. Het kan ook andersom geweest zijn.

Recente studies hebben uitgewezen dat de hersenen oxytocine, dopamine, serotonine en nog een veelheid van andere hormonen produceren. "De hersenen scheiden gedachten en gevoelens af zoals de nieren urine", zegt de wetenschapper met veel zin voor goede smaak.

Oxytocine bijvoorbeeld is het hormoon dat onder meer samentrekkingen van de baarmoeder veroorzaakt. Het blijkt een boodschapper van affectie, rust en vertrouwen te zijn en vertelt ook dat je genoeg gegeten hebt. Tevens is het een sociaal bindmiddel. Een multifunctionele klusjesman.

Ergens bevindt zich een minuscuul stukje hersenweefsel dat bepaalt of je een camembertfan dan wel een brieadept bent. Een onooglijk zenuwtje in de prefrontale cortex - of is het in de temporaalkwab? - zorgt er voor dat de ene mens meer talent heeft als bankier en de andere gemakkelijker seriemoordenaar wordt.

De boeken waarin al die bevindingen te lezen staan, zijn het product van diezelfde hersenen, wat mijns inziens de betrouwbaarheid op de helling zet. (Deze diepzinnige filosofische bedenking kan niet van mij zijn. Van Plato, denk ik). Helaas is er voor de charmezanger nauwelijks een rijmwoord op hersenen te bedenken.

Kort na de eeuwwisseling begon een ander orgaan de hoofdrol op te eisen, vooral in de media. Een significant deel van de bevolking wordt naar eigen zeggen voortaan voortgestuwd door een product dat niet van de hersenen komt maar van het bijniermerg: adrenaline. Kranten en radio- of televisieprogramma's bieden een forum aan popzangers, topsporters en politici die iets met adrenaline hebben.

Bij de Oscaruitreiking wist een acteur te melden dat elke cel in zijn lijf implodeerde van de adrenaline. Een rockzanger beweert dat de adrenaline uit zijn poriën druipt. Bij iemand anders giert de adrenaline door zijn lijf en spat ze er uiteindelijk van af. Volgens een journalist wordt bij een concert van Madonna de adrenaline bij de toeschouwers ingespoten.

Wat is adrenaline voor een ding, vraag ik me af. Een verliefde kerel beweert dat hij bij de eerste kus de adrenaline kon proeven en dat hij zo iets erg lekker vond.

Iemand anders schiet erg snel in de adrenaline, zoals een ander in een lach schiet. De hippe politicus Eric Van Rompuy voelde ooit iets in zijn bloed bij het naderen van de verkiezingen: de politieke adrenaline stroomt door mijn bloed, liet hij optekenen.

Je kunt tegenwoordig geluk in doosjes kopen: Bongo, Vivabox en Cadeaubox. Bij Cadeaubox heet een van die doosjes "Adrenaline". Het product blijkt echter niet in het doosje te zitten. Je moet er een duoparachutesprong voor maken, in een formule 1-auto over een circuit razen of ondersteboven in een achtbaan hangen.

Ben ik een kneusje omdat ik geen adrenaline voel, ruik, hoor, proef of zie, er niet over struikel of er mijn niet in verslik? Of omdat ze ook niet van mij afspat?

Die verliefde kerel van drie alinea's hierboven is overigens al achterhaald met zijn kus die naar adrenaline smaakt. De nieuwe trend: men kiest zijn partner door elkaar te besnuffelen op een zogenaamde feromonenparty. Dat gaat over geuren, verspreid door de zweetklieren. Maak daar maar eens levenslied over.

Vertalen in Brussel: surrealisme en nostalgie

Toen ik halfweg de jaren tachtig van de vorige eeuw uitgenodigd werd om tot de redactie van het tijdschrift 'Taalbeheersing' toe te treden, trof ik er onder meer drie prominente figuren uit de wereld van overheidsvertalers en -tolken: Paul Buyse, Willy Penninckx (auteurs van onder meer 'Verzorgde Schrijftaal') en Jan Demol. De eerste twee kende ik toen alleen nog van het tijdschrift en Jan Demol was mijn directeur op de taaldienst van de Senaat.

Ik was relatief jong en aandoenlijk onervaren, maar in de kleine leefruimte van een tijdschriftredactie, in dit geval het Brusselse kantoor van de uitgeverij UGA in de Guimardstraat, verdampte al gauw de bestuurlijke hiërarchie, zodat tussen die heren - er waren toen nog heel weinig dames in de vertaalwereld - en mezelf een vriendschappelijke band van vertalers-onder-elkaar ontstond, met als cement een portie humor over taalzaken.

Vertalers hadden die humor nodig om een hoop frustratie te verwerken. De vertaler heeft bij buitenstaanders altijd de status van een kopieerapparaat gehad. Het serieuze werk was klaar. Alleen nog de vertaling, klonk het nonchalant, en liefst tegen gisteren.

In het Brusselse straatbeeld lagen de vertaalgrapjes voor het rapen. In het park voor het gebouw van de Raad van State mocht je niet op het gras lopen. Dat was in het Overheidsvertaalvlaams: 'Eerbiedig het grasplein' (Respectez la pelouse). Hoed af voor het gras!

Bij het Muntplein was een stuk straat gereserveerd voor laden en lossen. Het bord van de stad Brussel vermeldde: 'laden en ontladen' (charger et décharger). ok in de particuliere sector was men 'bilingue dans les deux langues'. De Innovation in de

Nieuwstraat stelde tussen Sint-Nicolaas en Nieuwjaar een hele verdieping op met speelgoed en gezelschapsspelen. Jaren na elkaar werden die laatste 'maatschappijspelen' (jeux de société) genoemd.

Iemand van ons woonde naast een zaak waar eet- en koffieserviezen werden verkocht. De handelaar had voor zijn etalage een goedbedoeld tweetalig bordje gemaakt: 'tasses et sous-tasses - tassen en ondertassen'. Onze vertaler wees hem erop dat hij in mooi Nederlands 'kopjes en schoteltjes' moest schrijven. En jawel hoor, een paar dagen later stond er 'kopjes en onderkopjes'.

Is die tijd voorbij? Nog niet helemaal. Niet zo heel lang geleden was er in de Zuidstraat, waar munten en postzegels verhandeld worden, naast stripverhalen, posters en schilderijen, een zaak met de naam Atelier de reproduction de tableaux. In het Nederlands stond daaronder: 'Werkplaats voor de voortplanting van tabellen'.

Vertalers zullen er altijd nodig zijn. De Franse filosoof en politicus Joseph de Maistre wist het al: vertalers zijn de trekpaarden van onze beschaving. Ook Karl Marx vond, op zijn manier, vertalers belangrijk. Het kolonialisme, aldus Marx, kon slechts slagen door het inzetten van handelaars, dieven en vertalers, in die volgorde...

Tot slot geef ik u een van de leukste anekdotes uit de pionierstijd. Het gebeurde kort na het verschijnen in 1954 van het eerste Groene Boekje met de regels van een toch wel ingrijpende spellinghervorming, toen algemeen 'de nieuwe spelling' genoemd.

In Brussel hoorde je destijds nauwelijks Algemeen Nederlands spreken. Wel Frans, Marollenbrussels en andere dialecten. Bovendien schakelden Nederlandstaligen altijd over naar het Frans zodra één Franssprekende in het gezelschap was. Een tafeltje met vier Nederlandssprekende Vlamingen in een restaurant aan de Brusselse Vismarkt was dus een uitzondering. En dat viel ook enkele Franssprekende dames op, die aan het tafeltje ernaast zaten. De Vlamingen konden de discussie volgen en spitsten hun oren. Ce sont des hollandais, klonk het. - Mais non, ce sont des flamands. – Je vous jure que ce sont des hollandais! Een van de dames hakte uiteindelijk de knoop door: 'Ce sont des flamands, mais ils parlent 'nieuwe spelling'!

De krullen van De Croo

Politici houden van beeldende taal: borrelnootjes en vette vissen, het uittrekken van stekkers, sterke schouders met achterpoortjes en vooral de glazen bol, die zij niet hebben, maar waarin zij blijkbaar als een volleerde madame Blanche de toekomst denken te kunnen zien. Zij nemen die termen graag clichématig van elkaar over. In het wereldje van de Wetstraat is er één grote uitzondering, origineler, creatiever en beeldrijker dan de anderen.

Eind juni 2008 werd Herman De Croo in de Kamer van volksvertegenwoordigers gehuldigd om zijn veertigjarig jubileum als parlamentslid. Een prestatie in deze voor politici barre tijden. Hij zou De Croo niet zijn, mocht hij die viering niet gekleurd hebben met een van zijn onnavolgbare uitspraken : *Het parlement is nog altijd de knieschijf rond dewelke de politiek in de Wetstraat zich articuleert.*

De Croo heeft een eigen idioom, dat bestaat uit vertaald Frans, contaminaties, neologismen en grammaticale pirouettes. Daarvan zegt hij zelf : *Dat komt doordat ik denk in drie, vier talen tegelijk. Van die talen gebruik ik de voorzetsels en de nazetsels, ik verbaliseer naamwoorden en ik vernaam werkwoorden.*

Als hij iets controversieels doet of zegt, voelt hij zich de zondebok die de kat de bel aanbindt en in de euforie van zijn royalisme worden vorstendom en koningschap bij hem vorstenschap en koninkdom. Wat doet de Koning onder eer? Hij slaat edellieden.

De toestand van het land maakt hem ongerust. *In Europa vallen we in elkaars armen en in België uit elkaars armen, wat leidt tot de zachte ontknoping van ons land – De grootste kloof die ooit bestaan heeft ziet nu het levenslicht – De gemeenschap ontmaatschappelijkt – De Vlaamse staat is een historische ondoenbaarheid - De studenten publiek recht sukkelen zich mentaal dood in het oerwoud van onze instellingen.*

Zijn vaderlandsliefde inspireert hem tot de uitspraak : België barst is aan mij niet gespeend. Gespeend? De Croo heeft een bijzondere voorkeur voor lichamelijke beeldspraak rond zwangerschap en geboorte. *Vele mensen zijn bezwangerd met goede bedoelingen – De mensenrechten zijn brutaal ter wereld gebracht in de verloskamer van de Franse revolutie – Veeteelt en landbouw vormen de Franse boezem – De kiezer weet nooit welk concreet beleid het kind zal zijn dat wordt gebaard door zijn heilig stemrecht.* Hij zei ooit dat we niet aan *navelstrengkijkerij* mogen doen en volgens hem staat de geneeskunde nog altijd in haar *foetusschoentjes*.

Voor De Croo is kennis bijzonder belangrijk en bovendien vloeibaar: *We moeten ervoor zorgen dat geen enkele gieter van vaardigheid omvalt, dat we geen enkele kennisemmer omstoten. Het kleinste sardinedoosje moet de regendruppels van de kennis opvangen. De onderwijsgoot en de onderwijsemmer moeten we zo efficiënt mogelijk volkrijgen.*

Een aantal van die citaten komen uit het boek met de bescheiden titel "De wereld volgens Herman De Croo" uit 1999. De auteur zegt dat het klontertjesgewijs moet worden gelezen. Je kunt die turf van 268 pagina's - zoals de meeste publicaties van politici - onaangeroerd aantreffen in de boekenkasten van partijgenoten en bij De Slegte, maar de onlangs overleden flamboyante Nederlandse politicus Frits Bolkestein, die het woord vooraf schreef, heeft het gelezen. En ik dus ook. Bolkestein heeft het over de verrassende *krullen van De Croo*.

Ook mondeling zorgde de gewezen Kamervoorzitter en Minister op de Kamertribune veelvuldig voor taalacrobatiek, zoals: *We moeten hout maken van de pijlen die we hebben. Of ook nog: Sommige politici zijn trapezewevers.*

De redacteurs van de Parlementaire Handelingen konden er nog enigszins van genieten. De tolken naar het Frans veel minder.

Wij zullen in elk geval nog lang van zijn kronkels genieten. Van hem is immers ook de oneliner: *Ik blijf tot mijn dood in de Kamer. Daarna ga ik naar de Senaat.* Het ziet er naar uit dat hij die nog zal overleven ook.

Stappen, slepen en slingeren

Heel lang geleden, toen er nog normen en waarden waren, kon een burger die vond dat hem of haar onrecht was aangedaan, zich volgens de regels van de wet tot een rechtbank wenden of richten met het verzoek een zaak te behandelen. Hij of zij kon, om het formeel te stellen, een zaak aanhangig maken.

Die terminologie werd rond het einde van de vorige eeuw verlaten omdat iedereen begon te **stappen**. Politicus A stapte uit de fractie en neemt zitting als onafhankelijke. Mevrouw B stapte op en laat haar man met de kinderen achter. De heer C, actievoerder van beroep, stapte naar de Raad van State. Ook de menselijke waardigheid ontsnapt er niet aan: tegenwoordig stapte men ook uit het leven. Er wordt overal licht overheen gestapt.

Men stapte nu dus ook naar de rechtbank of, concreter nog, rechtstreeks naar de rechter om iemand aan te klagen. Ook dat wordt stilaan verleden tijd. Het is vandaag de dag gebruikelijk om iemand voor de rechter te **slepen**. Ik verneem uit de betere dagbladers dat een advocaat heel Rome voor de rechter wil slepen omdat hij de Romein Pontius Pilatus verantwoordelijk acht voor de moord op Jezus Christus.

Dat slepen van menselijke wezens achtte ik iets uit de holtentijd, toen woest uitzijnde troglodieten met de ene hand een knots vasthielden en met de andere, als huwelijksaanzoek, een jonge vrouw bij de haren hun grot binnensleepten, een gebruik dat nog leeft in cartoons met melige onderschriften. Sinds de vrouwenemancipatie sleept de vrouw haar man mee naar de koopjes, maar dat is iets voor een ander stukje.

Die toenemende verruwing in de maatschappij uit zich dus ook in de opgang van de werkwoorden die een beweging aangeven.

Het beëindigen van een arbeidsovereenkomst of het afdanken van een partnerheer thans **buitenzwieren**. Opstappen hoeft in dat geval niet meer. Amateurfilmpjes en compromitterende foto's worden op het internet **gezwierd** en een goede kennis van mij **zoekt** e-mailberichten door. Oom agent geeft ons geen beschaafde bekeuring meer, maar **slingert** ons meedogenloos op de bon.

Wie in een bijeenkomst iets op te merken heeft, **gooit** het in de groep en wie zich met overtuiging voor iets wil inzetten, moet zich **smijten**!

Smijten, gooien en werpen zijn dagelijkse kost geworden. Jeroen Meus **zwierd** allerlei in zijn potten. Ook een benzinetank wordt niet meer gevuld, maar **volgegooid**. In het hooggebergte wordt zelfs met fietsen **gegooid**. Ik las dat Pogacar in de vorige Ronde van Frankrijk als eerste zijn fiets over de top van de Tourmalet gooide.

Het is gelukkig niet allemaal agressie wat de klok slaat. **Fietsen** bijvoorbeeld kan ook op een vreedzame wijze gebeuren en dat is met name het geval in de politiek, een domein waar men veeleer achterbakse list en lagen en dolksteken in de rug verwacht. Een gat in de begroting werd vroeger opgevuld, zoals dat met gaten gaat. Thans worden die door de regeringen **dichtgefietst**. Tot slot nog een frappant voorbeeld. In België sleept (!) het altijd een tijdje aan om een Europees commissaris aan te wijzen. Europees Commissievoorzitter Juncker **fietste** - volgens de journalisten - enkele jaren geleden door onze federale regeringsvorming heen, door van België een vrouwelijke commissaris te eisen. Juncker kennende, zal het wel een beetje zigzaggend geweest zijn.

Blaffen voor beginners

Er komt een tijd dat kleinkinderen te groot worden om bij oma en opa te worden achtergelaten. Ze willen met papa en mama mee naar feestjes en op vakantie. Toch blijven grootouders nuttig. Er zijn immers nog een hamster, een papegaai, een konijn, een kat, een schildpad of een vis waarvoor gezorgd kan worden.

Dat weekeinde zou het een hond zijn. Het enige dat ik van honden afweet, heb ik van waarnemingen op straat. Het zijn dieren die zich voltijds onledig houden met kwijlen, blaffen, likken, het lozen van urine en het verspreiden van faecalia in de publieke ruimte.

Toch wou ik het verschijnsel met welwillendheid benaderen. Dagen van tevoren reeds bevonden zich bij mij thuis een hondenmand en het maandblad *Woef*, respectievelijk onder en op de salontafel. De keukenkast was gevuld met blikken kipfilet, rund en konijn, al dan niet in combinatie met elkaar en verrijkt met vitamines. Geen half werk dus. Mijn vrouw kocht zelfs een drinkbakje met zijn naam op gegraveerd, alhoewel een hond niet kan lezen en ik zelf geen leidingwater drink.

De mislukte leerkracht in mij had zich niettemin voorgenomen de harige viervoeter tijdens zijn kortstondig verblijf te leren lezen, al was het maar de titel van het aan hem gewijde tijdschrift *Woef*. Ik herinner me uit Charles De Costers *Uilenspiegel* een verhaal waarin wordt verteld hoe Tijl een ezel leerde lezen. Hij legde hooi tussen de bladen van een boek, de ezel draaide gulzig kauwend met zijn muil de bladen om en riep tussendoor I-A. Hij kent al twee letters, zei Tijl tot de verbaasde omstanders.

Wachtend op de hond bladerde ik nonchalant kauwend door *Woef*, een regelrechte verschrikking voor wie zelf geen hond is. Neem nu deze lezersbrief: *"Mijn Duitse herder eet bijna altijd zijn eigen stoelgang op. Hierdoor braakt hij soms. Ik heb hem reeds een zeewierkuur gegeven, zonder enig resultaat"*. De tetrapode was nog niet in huis en mijn maag plakte al tegen mijn longen!

Gelukkig bevat het blad ook meer opbeurende berichten. Ik zou met het beestje allerlei leuke dingen kunnen doen, zoals een *lekkerbekkentocht* of een *snuffelpatrouille*, door *Woef* uitgestippelde wandelingen met onderweg *"doe opdrachten om de relatie tussen hond en baasje te verstevigen"*.

Ook las ik de verrassende stelling van een gerenommeerd kynoloog: *"Een hond zonder staart kan geen signalen geven door te kwispelen"*. Scherpzinnig opgemerkt van die deskundige, maar hoe moet je dan in dialoog treden met zo'n dier met een beperking? Volgens het blad kun je met een hond "blafspraken maken". *Woef* zeggen, dus.

Op de valreep spoedde ik me nog naar de hondenspecialzaak om een setje zakjes, bij wet opgelegd voor het bij elkaar rapen van uitwerpselen in plantsoenen. Die dingen zijn meertalig. Het zou me dus niet verbazen mochten aan de verwezenlijking ervan belangrijke debatten in het Europees Parlement zijn voorafgegaan. De Nederlandse en de Duitse naam (*opruimzakje* en *Hundebeutel*) zijn nog fatsoenlijk en het Italiaans (*sacchetto igienico*) klinkt zelfs muzikaal, maar de Franse (*ramasse crottes*) en vooral de Spaanse term (*coje cacotas*) – met die j als ch dik achter in de keel uitgesproken – doen me al kokhalzen in het vooruitzicht van de uitlaatceremonie in het park.

En nochtans, aldus Woef: *"Met je hond gaan wandelen vergroot de sociale interactie. Heel wat mensen sluiten vriendschap met andere eigenaars van honden die ze regelmatig ontmoeten"*. Ik mag er niet aan denken dat ik om zes uur 's ochtends die norse buurman moet ontmoeten, met zijn uitgelopen pantoffels, een streepjespyama onder zijn overjas, een hardnekkige kennelhoest¹ en een lelijke teckel aan de lijn. En dan nog vriendschap sluiten.

Mijn bespiegelingen werden onderbroken door telefoongerinkel: "We blijven thuis, opa". *Oef!* blafte ik opgelucht.